

dočnost slovenskega naroda v taboru slovenskega učiteljstva. Na treh trdnih stebrih sloni organizacija slovenskega učiteljstva, ki mu bo zagotovila bodočnost: na narodnosti, svobodomiselnosti in demokratizmu; na narodnosti, ker mora učitelj skrbeti za to, da se ljudstvo zave svoje narodne samobitnosti in svojih narodnih pravic, na svobodomiselnosti, ker mora šola vršiti le tedaj svojo nalogo, ako je neodvisna, od te ali druge struje. Šola služi svojem namenu. Na demokratiškem stališču stojimo, ker čutimo pač mi najboljše poniževanje in odvisnost najširših ljudskih slojev in delimo omiko delavskemu kakor gosposkemu detetu. Prvotna vrednost vsakega je enaka. Kar dvigne enega nad drugega, je duševna sila. A ta ga ne dvigne, da bi poniževal druge, temveč zato, da pritegne tlačen in poniževane naše in jih otme uboštva in sužnosti. V znamenju teh treh principov najlepše pozdravlja zborovanje.) (Hrupno ploskanje.)

Predsednik izvrševalnega zbora „Narodne stranke“, g. dr. K u k o v e c, izvaja: Vaše zborovanje se tiče tudi nas drugih neučiteljskih krogov. Vaše delo je za javnost velikega pomena, zato smo se ga udeležili tudi mi, ki se brigamo za usodo slovenske javnosti. Zborovanju moremo le želeči najlepših uspehov in najplodovitejših sklepov. Pojavila se je v slovenski narodu na Sp. Štajerskem zadnja leta struja, ki odreja šoli in učiteljstvu zasluženi in potrebni ugled. Pokazalo se je celo, da se je ljudstvo zbesnelo proti šoli, da mnogi godrnjajo in preklinjajo, ako o šoli le kaj slišijo. To ni vzraslo iz našega vedoželjnega naroda samega, temveč so mu to gotovi gospodje nmetnim potom ncepili iz političkih ozirov. „Narodna stranka“ si ni prisvojila tega v političkih borbah pač pa lahko popularnega, a narodu škodljivega gesla, temveč si je prizadevala ugled šolstva varovati in dvigniti, dobro vedo, da ima le oni narod up v dosego političkih in gospodarskih uspehov, ki skrbi za svoje šolstvo. Slišal sem danes poudarjati narodnostni moment v organizaciji slov. učiteljstva. Ako se danes bore „neodvisni“ nemški sodniki z vso žilavostjo za nemškonarodni značaj sodišč, ako stoje v prvih bojnih vrstah za političke pridobitve, ako vlada izjavlja, da proti vesti uradnikov nima orožja, ga ne sme imeti tudi proti narodnemu učiteljstvu, če vzgaja slovensko mladino v narodnem duhu in to ne iz političkih, temveč iz vzgojeslovnih ozirov. Žalibog, da so razmere pri nas na Štajerskem take, da šolske oblasti goje tajno neznačajnost med učiteljstvom. Smatram pa Vašo organizacijo za dovolj krepko, da bo z vso ostrostjo pospeševala in branila narodno vzgojo v naših šolah. Naj koristi današnje Vaše zborovanje Vašemu stanu in celi naši javnosti. (Živahno pritrdjevanje.)

Nato je dal predsednik besedo tov. Ljudovitu Černeju, ki je govoril o temi „Vzgojimo mislece!“ prav krepko in jedrnato. Razpravo objavimo v celoti. — Ko je govornik končal, mu je vse čestitalo na izborni izvedeni razpravi.

Velezanimivo je bilo tudi predvanje g. dr. Frana Ilešiča: „Jubilej 1848—1908.“ Govornik je razpravljal o prvih nastankih slovenske šole l. 1848 in o prvih učiteljskih skupščinah. V živih slikah je kazal prve sestanke slovenskega učiteljstva v Ptuj in Vidmu l. 1848. in 1849. in prve znake zbujačobe se narodne stanovske zavednosti med tedanjim učiteljstvom. Predavanje dr. Ilešiča, ki je le del večje razprave, je bilo sprejeto z največjo pohvalo.

Ko je zahvalil predsednik oba govornika, je zaključil občni zbor, ki je napravil na vse najlepši in najpovoljniji vtisk. Tako dostojno in stvarno zboruje učiteljstvo!

* * *

Zaradi pomanjkanja prostora priobčimo konec poročila (ustanovitev „Zveze narodnih društev“ in koncert) danes teden.

Brzjavni pozdravi.

Zagreb. K patriotski proslavi želi najsjajnji uspeh!

Savez hrvatskih učiteljskih društev.

Ljubljana. V imenu deželnega slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani najsrčneje pozdravljam vse zbrano slovensko učiteljstvo, iskreno želeč ob današnjih zborovanjih in koncertu obilo najboljšega uspeha in najlepše zabave! Živeli!

Juraj Režek, predsednik.

Dornberg. Slava in najboljši uspeh Vam bojevnikom za narodne in stanovske svetlinje!

Goriško učiteljsko društvo: K r i ž m a n.

Gorica. Iskren pozdrav zbranemu učiteljstvu in čestitke k ideji ustanovitve narodne socialne zveze, s katero ste se postavili na čelo gibanja za kulturni napredek naroda!

Dr. Dinko Puc, predsednik „Zveze narodnih društev“ na Goriškem.

Praga. Da sledi resnemu posvetovanju uspešno delo, žele Adrijani: Černič, Junčko, Lozan, Mačkovšek, Prekoršek, Prijatelj, Pučnik, Šlibar, Žnidaršič, Zupanič.

Vojnik. V duhu z Vami! Želim najboljši uspehi! Naprej naš stan! Naprej zastava Slave! Brezovnik.

Gorica. Duhom Vam kličem srečen uspeh prizadevanjem! Krajnik.

Gorica. Oprostite, ne morem priti. Obilo uspeha! Duller.

Ljutomer. Iz oddaljene prlekije kličemo dični „Zvezi“ krepko naprej!

Čeh, Karba, Mavrič, Robič, Vršič, Zacherl.

Goriška realka — Potemkinski zavod.

Ako danes zopet povzdignemo glas, da izpregovorimo o neznosnih razmerah na goriški realki, moramo predvsem natanko določiti naše načelno stališče nasproti vprašanju, ki so sedaj pereča na tem zavodu.

Odkar raste potreba po višji izobrazbi v naši deželi kakor po vsi državi, uvidevajo vedno širši sloji potrebo srednjih šol. Število dijakov na gimnaziji in na realki se večja od leta do leta iznenadno močno. Naše srednje šole sedaj niso več to, kar so bile še pred desetletji. Takrat so se bile šolske klopi napol prazne, in vlada je uredila pouk zgolj po svojih potrebah in željah. Da je med temi bila prva — skrb za nemščino in Nemece, to se ume samoposebi. Tako je prišlo, da sta med nami dobili gimnazija in realka nemški učni jezik, dasi Nemecev ni v deželi, izvzemši — gostov.

Odtlej so se razmere močno izpremenile. Šole sedaj niso več le zavodi, iz katerih pripravila vlada mladino, da bo kdaj služila njenim namenom (kakor semenišča služijo namenom hierarhije). Težišče je sedaj premaknjeno na drugo stran. Zakaj zmagalo je spoznanje, da se ima urediti šolstvo po zahtevah in potrebah državljanov, ki vzdržujejo šole.

Radi pripoznamo, da so odločujoči vladni krogi v marsičem že krenili na novo pot. Kakor so prodrli novi nazori glede važnih delavskih zahtev itd., tako si je vlada prisvojila tudi že v šolstvu marsikatero izmed plodovitih nazorov modernega socialnega razvoja. Zatorej je svež dih napredka zavel po vsi državi.

Ne le zdrava pedagogika, ampak predvsem tudi dejanska potreba sedanjega življenja zahteva, da bodi učni jezik po šolah povsod materinščina mladine, ki išče izobrazbe. Upravičenost te zahteve je vlada v bistvu pripoznala. To pričajo šole s češkim, poljskim, rusinskim, hrvaškim in italijanskim učnim jezikom poleg nekdanj izključno le nemških šol. Le nasproti nam Jugoslovanom in zlasti nasproti Slovincem veljajo še nerabna stara, drugod že zapuščenata načela, in zlasti na Goriškem imamo srednje šolstvo še tako urejeno, kakor je bilo pred pol stoletjem, ko je kulturno življenje bilo še tesno omejeno in vse drugačno od sedanjega.

Dokler se ta uredba ne izpremeni, in dokler se nam ne izpolni vseskozi upravičena zahteva vsaj po slovenskih vzporednicah na goriški gimnaziji in realki, tako dolgo ne bomo prenehali ponavljati te zahteve ob vsaki priliki in uporabljati vsa zakonita sredstva, da prisilimo vlado k preureditvi sedanjih načelno nevdržljivih razmer.

Na goriški realki pa so zavladale zadnja leta še posebne neprilike, izvirajoč v dosedanjem preživelnem nemškem sistemu. Spriče njih smo primorani, da v interesu učeče se mladine in staršev glasno in odločno zahtevamo, ne le da se odstranijo osebe, ki so jih provzročile, ampak da se obenem odpravi ves trhlj sistem.

Razumen človek bi pričakoval, da vlada uredi nemško šolo v nenemški deželi tako, da ponudi grenko jedro vsaj v mamljivi poslajeni prevlaki. To se pravi, mislili bi, da priskrbi šoli izbornega ravnatelja in izborne učne osebe ter ustvari zavod, ki se odlikuje in pripoča po svoji upravi — vkljub temu, da je postavljen na protipedagoški temelj tujega učnega jezika. Z nekoliko skrbnostjo bi učne oblasti lahko ustvarile zavod, da bi se vsaj na videz opravičeno reklo: Glejte, Slovinci in Italijani, vi pač ne zmorete takega vodstva in takih vzornih učnih oseb; vaša mladina je v dobrih rokah, vi sami bi je ne mogli izročiti boljšim!

Ali kaj imamo v resnici namesto odličnega ali vsaj le nekoliko hvalevrednega zavoda? Na goriški realki gospoduje že nekaj let ravnatelj, ki doslej še ničesar ni storil, kar bi mu naklonilo simpatije prebivalstva bodisi te ali one narodnosti. Pač pa se je potrudil, da je, ne umevajoč svojega položaja, odbijal od sebe Italijane, Slovence in tudi Nemece z enako brezobzirnostjo. Kmalu, ko je nastopil ravnateljsko mesto po zaslugi klerikalne protekcije, je razljutil mestno starešinstvo goriško, ker je v občevanju z njim usiljeval svojo nemščino, potem je začel svojevoljno prekoračevati proračun za realko, kolikor ga pokriva mestna občina, po mestu pa se je začelo, da so njegove nakane, upreči mladino v klerikalno organizacijo, razburile ves proforski zbor zoper njega. Starše dijakov je odbijalo osorno, brezsrčno vedenje ravnateljevo, na šolsko mladino pa so se osule brezobzirne kazni kot poglavitno vzgojevalno sredstvo. Izključenja so prišla na dnevni red, in baje so celo anonimne denunciacije dijakov prišle včisti in rodile usodepolne posledice. Na drugi strani pa je hinavščina začela odpirati dijakom naklonjenost pobožnega ravnatelja. Lep zgled je začel dajati ravnatelj sam, ker so ga ljudje videvali, kako vztrajno hodi v cerkev, in si, stopajoč iz nje, na cerkvenem pragu izteplje s hlač na kolnih prah in bolhe. Iz proforskega zbora so začeli izginjati starejši izkušeni člani, ravnatelj jih je znal nadomestiti z mladimi supletanti pristnega nemškega mišljenja in klerikalnega značaja, ki so brezpogojni pristaši ravnateljeve pičle olikanosti in razsodnosti, pa tem večje nadutosti in gospodstvaželjnosti in so, kakor on sam, prepričani, da se ni čisto nič treba ozirati na to, da stoji nemška realka v nenemški deželi. Kakšne razmere vladajo po takih okoliščinah med člani proforskega zbora in pa med njimi in ravnateljem, to si lahko mislimo. Dijaki se spogledujejo, ko vidijo, da razen Brechlerjev nihče ne občuje z ravnateljem, in da tudi med profesorji ni sloge, ni spoštovanja, nego se srečavajo kakor tujei.

Ni čudo, ako se je po takih, za šolski zavod kvarnih in nedopustnih predpogojih dijaštvo v neznošnem položaju odločilo za samopomoč in je v lanski jeseni dalo duška svoji nevolji v hrupnih pouličnih demonstracijah, štrajkih in uporih. No, to pot ravnatelju ni bilo pripuščenno veselje, da bi se bil znesel nad dijaštvom s kaznimi. Višja šolska oblast je uvidela, da bi se z njimi ne dosegli pravi krivci, in je kaznovanje dijakov zabranila — vsaj drugače si nihče ni mogel tolmačiti iznenadene popustljivosti nasproti dijakom. Kam vodijo take razmere, če ne do polne anarhije?! Ravnatelj je prišel v teh bridkih urah na pomoč edino le skrajno nemško-nacionalni list „Grazer Tagblatt“! V št. 313. z 12. novembra 1907. je ta list objavil uvodni članek, ki ga je pisal brzkone eden ožjih pristašev ravnateljevih — saj drugi ljudje se zanj ne zanimajo. Iz tega članka bruba strastno sovraštvo zoper naše dijake, in z grozo smo čitali nazore, ki jih najbrže imajo nemški vzgojevalci, ki jim je izročena naša mladina na goriški realki. Dijake imenuje članek degenerirance, prostaško drhal itd. Ali na to opozarjati sedaj ni naš namen. Tembolj pa opozarjamo na besedo, ki se je člankarju izmuznila v pero ne hote in po bliskovo, razjasnuje razmere na goriški realki s čisto nepričakovane strani. Člankar namreč imenuje ta zavod „Potemkinska šola“. Tako torej! Sedaj vemo, s kakšnimi sredstvi se izkuša to nemško šolo pri nas vzdrževati!

Saj se spominjamo, da so pred leti stalno prihajale v javnost tožbe, da so učni uspehi

na realki nenavadno slabi, da leto za letom pade ogromno število dijakov, in da se staršem zaraditega po nepotrebnem večajo stroški za šolanje sinov, in da mladina izgublja cela leta zlatega časa istotako brez potrebe le nemškemu učnemu jeziku na ljubo. — Mahoma pa so izginile te pritožbe, in šolska izpričevala so začela izkazovati ugodnejše uspehe. — Sedaj vidimo, kako se je priredila ta izprememba. Napravili so — Potemkinsko šolo! Šolo za slepilo javnosti, staršev in mladine! S katerimi sredstvi so to dosegli, tega ne moremo preiskovati, vidimo pa le in to prav jasno, da se varanje ni moglo vzdrževati dolgo. Niti ta pripomoček ni pomagal, da so nastavili za ravnatelja pristnega pobožnjaka, torej enega iz tiste vrste ljudi, ki se najbolj razumejo na hinavstvo in slepljenje! Nenormalni odnošaji so z vso silo izbruhnili na dan z demonstracijami lanske jeseni, in odtlej se noče več povrniti na realko tisti mir, ki je temeljni pogoj uspešnemu delovanju šolskega zavoda. Ob sklepu zimskega polletja so seveda tudi že izginili tisti ugodni učni uspehi, ki so poprej nekaj let slepili navzgor in navzdol.

Ni brez pomena, da je goriški realki dal priimek „Potemkinska šola“ pristen Nemeec. Doslej so namreč vsi glasovi zoper sedanjo uredbo realke prihajali le od Slovincem in Italijanov. Sedaj pa vidimo, da celo Nemci nimajo ugodnega mnenja o nji in jo smatrajo za nevdržljiv nestvor, ki vara mladino in starše in vara davkoplačevalce, ki morajo trošiti leto na leto tisočake za šolski zavod, ki je tako temeljito zavožen, da na nobeno stran ne doseže želenih uspehov.

Mi pa hočemo učni zavod, ki bo ustrezal potrebam ljudstva in bodo uspehi vredni žrtev zanj. Kratkotamo ne bomo več trpeli, da nas bodo še dalje sleparili s Potemkinovo vasjo ter — uničevali našo mladež.

Novi deželni zbor naj izpolni svojo nalogo in — dolžnost tudi v tem oziru. Ni dvoma, da se bomo tudi res korenito bavili v deželnem zboru z vprašanjem naših srednjih šol, prav posebe pa še z našo realko. Prav korenito posvetimo v to sršenje gnezdo!

Starši, ki so se obrnili po podžupanu B o m b i g u na naučno ministrtvo, so poslali prepis svoje pritožbe tudi meni s prošnjo, da se pridružim delovanju za končno ureditev naših srednjih šol v Gorici. — Srčno rad! Upam, da nas najde prihodnje zasedanje deželnega zbora že vse pripravljene.

A. Gabršček.

Odlomek iz avstrijske enakopravnosti v drž. proračunu.^{*)}

II.

△ Ko smo dokončali prvi del svoje razprave pod gorenjim naslovom, nam je prišla v roke januarška številka nemškega lista „Die deutsche Arbeit“, kjer izkuša neki člankar dokazati na podlagi statistike, kako pravična je c. kr. avstrijska vlada napram Čehom glede vzdržavanja obstoječih srednjih šol, kakor tudi ustanavljanja novih.

Avtor izkuša na podlagi svojih dokazovanj doprinesti dokaz, da c. kr. vlada enakomerno, to je v razmerju — nemškega in češkega — prebivalstva skrbi za srednje šole na Češkem, drugače rečeno: Čehi se ne smejo pritoževati, da nimajo dovolj čeških srednjih šol — akoravno je n. pr. v letošnjem proračunu postavka 308.800 K za nova šolska poslopja nemških, a le 250.000 K za češke šole.

Da pa avtor na podlagi svojega logičnega dokazovanja ne pride do napačnih premis, prišteje kratkotamo 3, reci: tri nemške srednje šole češkim, ker pohaja te nemške srednje šole 296 čeških gimnazijcev in 439 čeških realcev. — In na tem „logičnem“ stališču stoji menda tudi c. kr. vlada napram Slovincem, ker jim noče dati nobene popolnoma slovenske srednje šole, zakaj vse srednje šole na Slovenskem so itak namenjene Slovincem, ker jih pohajajo Slovinci. Te logike so se najbrže držali tudi naši klerikalni poslanci, ko so sklepali kravjo kupčijo radi nove „nemške“ gimnazije v Ljubljani. In dosledni, narodno radikalni državni poslance Žitnik je stal tudi na

*) Glej št. 14. t. I.